

ՄԱՍՆԱՎՈՐ ԱՆՁԻ ԿՈՂՄԻՑ ԿԱՏԱՐՎԱԾ ՁԱՅՆԱԳՐՈՒԹՅԱՆ՝ ՈՐՊԵՍ ԱՊԱՑՈՒՅՑ ՕԳՏԱԳՈՐԾԵԼՈՒ ԻՐԱՎԱԶԱՓՈՒԹՅԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐԸ

ՄԱՆՎԵԼ ՀԱՐՈՒԹՅՈՒՆՅԱՆ

ՀՀ գիտությունների ազգային ակադեմիա,
Գիտակրթական միջազգային կենտրոն,
իրավագիտության ամբիոնի մագիստրանտ
manvel.harutyunyan@isec.am

Համառոտագիր

Սույն աշխատանքի շրջանակներում հեղինակի կողմից ուսումնասիրվել է մասնավոր անձի կողմից կատարված ծայնագրության՝ որպես ապացույց օգտագործելու իրավաչափության պայմանները:

Հեղինակն ուսումնասիրել է մասնավոր ընտանեկան կյանքի անձեռնամխելիության իրավունքը, հաղորդակցության ազատության և գաղտնիության իրավունքը, ներկայացրել դրանց հնարավոր իրավաչափ սահմանափակման հիմքերը, պետության ներկայացուցչի կողմից գաղտնի կերպով ծայնագրություն կատարելու համար անհրաժեշտ իրավական հիմքերը և սահմանված ընթացակարգը, ինչպես նաև պետության ներկայացուցչի չհանդիսացող մասնավոր անձի կողմից կատարված ծայնագրության՝ որպես ապացույց օգտագործելու իրավաչափության պայմանները:

Փորձ է կատարվել վեր հանելու հնարավոր խնդրահարույց իրավիճակները, օրենսդրական թերությունները, առաջարկելու՝ լուծումներ:

Բանալի բառեր և բառակապակցություններ. մասնավոր անձի կողմից կատարված ծայնագրություն, իրավաչափության պայմաններ, ընտանեկան կյանքի անձեռնմխելիություն, իրավունք, հաղորդակցության ազատություն, իրավաչափության սահմանափակման հիմքեր:

УСЛОВИЯ ПРАВОМЕРНОСТИ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ ЗАПИСИ, СДЕЛАННОЙ ЧАСТНЫМ ЛИЦОМ, В КАЧЕСТВЕ ДОКАЗАТЕЛЬСТВА

МАНВЕЛ АРУТЮНЯН

Национальная академия наук Республики Армения

Международный научно-образовательный центр

магистрант кафедры права

manvel.harutyunyan@isec.am

Аннотация

В рамках данной работы автором были изучены условия правомерности использования в качестве доказательства аудиозаписи, сделанной частным лицом.

Автор изучил право на неприкосновенность частной семейной жизни, право на свободу общения и неприкосновенность частной жизни, представил основания их возможного правомерного ограничения, необходимые правовые основы и установленную процедуру для тайной звукозаписи представителем государства, а также условия правомерности использования в качестве доказательства аудиозаписи, сделанной частным лицом, не являющимся представителем государства.

Предпринята попытка выявить возможные проблемные ситуации, законодательные недостатки, предложить решения.

Ключевые слова и словосочетания: звукозаписи, сделанной частным лицом, условия правомерности, неприкосновенность семейной жизни, право, свобода общения, основания ограничения правомерности.

TERMS FOR THE LAWFUL USE OF A PRIVATE RECORDING AS EVIDENCE

MANVEL HARUTYUNYAN

National Academy of Sciences of the Republic of Armenia

International Scientific-Educational Center

Department of Law

Master's Student

manvel.harutyunyan@isec.am

Abstract

Within the framework of this work, the author studied the conditions of the legality of using an audio recording made by a private person as evidence.

The author studied the right to inviolability of private family life, the right to freedom of communication and privacy, presented the grounds for their possible lawful restriction, the necessary legal bases and the established procedure for secret sound recording by a representative of the state, as well as the conditions for the legality of using as evidence an audio recording made by a private person who is not a representative of the state.

An attempt has been made to identify possible problematic situations and legislative shortcomings and propose solutions.

Keywords and phrases: sound recordings made to private individuals, conditions of legality, inviolability of family life, law, freedom of communication, grounds for limiting legality.

Տեսամեթոդական հիմքեր

20-րդ դարի սկզբին իրավական ակտերի մեծ մասը չէր նախատեսում անձնական կյանքի անձեռնմխելիության իրավունքի նորմատիվային ամրագրում:

Նախապատվությունը տրվում էր միայն նամակագրության, հեռագրական, հեռախոսային հաղորդագրությունների գաղտնիության իրավունքին: Միայն Երկրորդ համաշխարհային պատերազմի ավարտից հետո եվրոպական երկրների պետական համակարգերի բարեփոխման ժամանակ Նոր Սահմանադրություններում հիշատակվեց քաղաքացու մասնավոր կյանքը [1]:

Մարդու իրավունքների համընդհանուր հռչակագրի 12-րդ հոդվածը սահմանում է. «Ոչ ոք չպետք է ենթարկվի իր անձնական կյանքի, ընտանիքի, բնակարանի կամ նամակագրության նկատմամբ կամայական միջամտության, ինչպես նաև՝ որևէ ոտնձգության իր պատվի ու հեղինակության նկատմամբ: Յուրաքանչյուր ոք ունի նման միջամտությունից կամ ոտնձգությո-

յունից օրենքով պաշտպանվելու իրավունք» [2]: Քաղաքացիական և քաղաքական իրավունքների մասին միջազգային դաշնագիրը ևս ամրագրել է վերոնշյալ իրավունքը: Մասնավորապես, դաշնագրի 17-րդ հոդվածը սահմանում է. «1. Ոչ ոք չի կարող ենթարկվել քմահաճ կամ անօրինական միջամտության իր անձնական և ընտանեկան կյանքին, քմահաճ կամ անօրինական ոտնձգության իր բնակարանի անձեռնմխելիության կամ իր թղթակցության գաղտնիքի նկատմամբ, կամ էլ անօրինական ոտնձգության՝ իր պատվի ու հեղինակության նկատմամբ:

2. Յուրաքանչյուր մարդ ունի այդպիսի միջամտությունից կամ այդպիսի ոտնձգություններից օրենքի պաշտպանության իրավունք» [3]:

«Մարդու իրավունքների և հիմնարար ազատությունների պաշտպանության մասին» եվրոպական կոնվենցիայի (այսուհետ նաև՝ ՄԻԵԿ) 8-րդ հոդվածը սահմանում է.

«1. Յուրաքանչյուր ոք ունի իր անձնական ու ընտանեկան կյանքի, բնակարանի և նամակագրության նկատմամբ հարգանքի իրավունք:

2. Չի թույլատրվում պետական մարմինների միջամտությունն այդ իրավունքի իրականացմանը, բացառությամբ այն դեպքերի, երբ դա նախատեսված է օրենքով և անհրաժեշտ է ժողովրդավարական հասարակությունում՝ ի շահ պետական անվտանգության, հասարակական կարգի կամ երկրի տնտեսական բարեկեցության, ինչպես նաև անկարգությունների կամ հանցագործությունների կանխման, առողջության կամ բարոյականության պաշտպանության կամ այլ անձանց իրավունքների և ազատությունների պաշտպանության նպատակով»:

Մասնավոր և ընտանեկան կյանքի անձեռնմխելիության իրավունքը իր ամրագրումն է ստացել մի շարք այլ միջազգային փաստաթղթերում ևս:

Ներպետական օրենսդրության մասին խոսելիս պետք է նշել, որ վերոնշյալ իրավունքը իր ամրագրումն է ստացել ՀՀ Սահմանադրությամբ:

Մասնավորապես՝ ՀՀ Սահմանադրության 31-րդ հոդվածը սահմանում է.

«1. Յուրաքանչյուր ոք ունի իր մասնավոր և ընտանեկան կյանքի, պատվի ու բարի համբավի անձեռնմխելիության իրավունք:

2. Մասնավոր և ընտանեկան կյանքի անձեռնմխելիության իրավունքը կարող է սահմանափակվել միայն օրենքով՝ պետական անվտանգության, երկրի տնտեսական բարեկեցության, հանցագործությունների կանխման կամ բացահայտման, հասարակական կարգի, առողջության և բարոյակա-

նության կամ այլոց հիմնական իրավունքների և ազատությունների պաշտպանության նպատակով» [4]:

Ինչ վերաբերում է ուսումնասիրվող իրավունքի Սահմանադրական ամրագրման արտասահմանյան փորձին, ապա այն բազմազան է: Գերմանիայի Սահմանադրությունն ընդհանրապես չի խոսում մասնավոր կյանքի անձեռնմխելիության իրավունքի մասին. 10-րդ հոդվածը ամրագրում է, որ «1. Նամակների, հաղորդագրությունների և հեռահաղորդակցության գաղտնիությունը անձեռնմխելի է:

2. Սահմանափակումները կարող են սահմանվել միայն օրենքի համաձայն: Այն դեպքերում, երբ սահմանափակումը ծառայում է ֆեդերացիայի ազատ ժողովրդավարական հիմնական կարգի կամ գոյության կամ անվտանգության պաշտպանությանը, ստատուսը կարող է նախատեսել, որ տուժող անձը չպետք է տեղեկացված լինի այդ սահմանափակման մասին, և որ դատարան դիմելը պետք է փոխարինվի խորհրդարանի կողմից նշանակված մարմինների և օժանդակ մարմինների կողմից գործի քննությամբ [5]:

Գրեթե նույնական է Իտալիայի Սահմանադրության կարգավորումը, որը սահմանում է. «1. Նամակագրության ազատությունը և գաղտնիությունը և կապի մյուս բոլոր տեսակները անձեռնմխելի են:

2. Դրանց նկատմամբ սահմանափակումները կարող են կիրառվել միայն դատարանի որոշմամբ, որում պետք է նշվեն վերոնշյալ իրավունքը սահմանափակելու շարժառիթները» (15-րդ հոդված) [6]:

Ֆրանսիայի Սահմանադրությունն ընդհանրապես չի ամրագրում այդ իրավունքը, այն նախատեսված չէ ոչ մարդու և քաղաքացու իրավունքների հոչակագրում, ոչ էլ 1946 թվականի հոկտեմբերի 27-ի Սահմանադրության նախաբանում [7]:

Արևելյան Եվրոպայի երկրների սահմանադրությունները շատ դեպքերում առանձնացնում են մասնավոր կյանքի անձեռնմխելիության և փոստային կապի գաղտնիության իրավունքը՝ միաժամանակ նախատեսելով նաև քաղաքացու անձնական կյանքի մասին տեղեկություններ հավաքելու արգելքը [8]:

Ալբանիայի Հանրապետության Սահմանադրության 36-րդ հոդվածով սահմանվում է. «Նամակագրության կամ կապի ցանկացած այլ միջոցի ազատությունը և գաղտնիությունը երաշխավորվում է» [9]:

Էստոնիայի Հանրապետության Սահմանադրության 26-րդ հոդվածը որպես պահպանվող բարիք առանձնացնում է ընտանեկան և մասնավոր կյանքի անձեռնմխելիությունը: Նույն հոդվածում նախատեսվում են հնարա-

վոր սահմանափակումների հիմքեր՝ պետական հիմնարկները, տեղական ինքնակառավարման մարմինները և դրանց պաշտոնատար անձինք իրավունք չունեն միջամտել որևէ մեկի ընտանեկան և մասնավոր կյանքին այլ կերպ, քան օրենքով սահմանված դեպքերում և կարգով՝ այլոց առողջության, բարոյականության, հասարակական կարգի կամ իրավունքների և ազատությունների պաշտպանության, հանցագործությունը կանխելու կամ հանցագործին բռնելու նպատակով [10]:

Ինչ վերաբերում է ԱՄՆ-ին, ապա Սահմանադրության 4-րդ ուղղման մեջ նշվում է. «Չհիմնավորված խուզարկություններից և կալանավորումներից անձի, բնակարանի, թղթի և գույքի պահպանության ժողովրդի իրավունքը չպետք է խախտվի»:

Ամփոփելով կարելի է եզրահանգել, որանձնական կյանքի անձեռնմխելիության իրավունքն ամրագրվում է հարակից այլ իրավունքների հետ միասին: Այդպիսիք կարող են լինել բնակարանի անձեռնմխելիության, հաղորդակցության գաղտնիության, պատվի, արժանապատվության պաշտպանության իրավունքները: Ընդ որում, սահմանադրությունները կարող են դրանք դիտարկել որպես հավասարաթեք իրավունքներ, ինչպես նաև դրանցից մեկը սահմանել որպես ընդհանուր իրավունք, որն իր մեջ ներառում է արդեն այլ մասնավոր իրավունքներ:

Այժմ անդրադառնանք ՀՀ Սահմանադրությամբ ամրագրված մասնավոր կյանքի անձեռնմխելիության իրավունքին:

Նախ և առաջ, հարկ ենք համարում նշել, որ ի տարբերություն 2005թ. խմբագրությամբ Սահմանադրության 23-րդ հոդվածով պաշտպանվող արժեքների, 2015թ. խմբագրությամբ այդ արժեքների շրջանակը ընդլայնվել է՝ մասնավոր և ընտանեկան կյանքից բացի դրանց մեջ ներառելով նաև անձի պատիվն ու բարի համբավը [11]:

Ընդհանուր առմամբ վերոնշյալ իրավունքը բաղկացած է հետևյալ տարրերից՝

1. մասնավոր կյանքի անձեռնմխելիություն
2. ընտանեկան կյանքի անձեռնմխելիություն
3. պատվի անձեռնմխելիություն
4. բարի համբավի անձեռնմխելիություն:

Պետք է նշել, որ պատվի և բարի համբավի անձեռնմխելիությունը սույն աշխատանքի ուսումնասիրության օբյեկտ չեն հանդիսանում, ուստի սույն աշխատանքում դրանց անդրադարձ չի կատարվի:

Մասնավոր կյանքի անձեռնմխելիությունը բավական լայն և ընդգրկուն հասկացություն է: Մասնավոր կյանքի անձեռնմխելիության իրավունքը ոչ թե պարզապես նորմատիվ ամրագրում ստացած սուբյեկտիվ իրավունքներից մեկն է, այլ մարդու, հասարակության, պետության փոխհարաբերությունների որոշակի սահման [12]:

Մասնավոր կյանք ասելով՝ հասկանում ենք ֆիզիկական և հոգևոր ուլորտ, որը վերահսկվում է անհատի կողմից, ազատ է արտաքին ազդեցությունից, այսինքն, դա անհատի անձնական կենցաղային ոլորտն է, նրա հաղորդակցման ոլորտը, կրոնի նկատմամբ վերաբերմունքը, ոչ ծառայողական զբաղմունքը, հոբբիները և հարաբերությունների այլ ոլորտները, որոնց մարդը չի ցանկանում հրապարակայնություն հաղորդել, եթե դա չի պահանջում օրենքը [13]:

Ինչ վերաբերում է ընտանեկան կյանքի անձեռնմխելիությանը, ապա հարկ ենք համարում նշել, որ ընտանեկան իրավունքի տեսությունում ընտանիքը (իրավաբանական իմաստով) սահմանվում է որպես անձնական ոչ գույքային և գույքային իրավունքներից և պարտականություններից բխող՝ ամուսնությունից, ազգակցությունից, որդեգրումից կամ ընտանիքում դաստիարակության համար երեխաների ընդունման այլ ձևերից բխող անձանց շրջանակ [14]:

Ընտանիքի սահմանմանը անդրադարձել է նաև Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանը(այսուհետ նաև՝ ՄԻԵԴ): Մասնավորապես, Մարքսն ընդդեմ Բելգիայի գործում ՄԻԵԴ-ն արձանագրել է, որ ընտանեկան կյանքը ներառում է առնվազն մերձավոր ազգականների միջև կապը, օրինակ՝ պապերի, տատերի և թոռների միջև, քանի որ նման հարաբերությունները կարող են էական դեր խաղալ ընտանեկան կյանքում [15]:

Օլսոնն ընդդեմ Շվեդիայի գործում նաև նշել է, որ հարազատ եղբայրներն ու քույրերը կարող են պահանջել իրենց ընտանեկան կյանքը հարգելու իրավունքը: Դատարանը ընտանիքը գնահատում է ոչ թե ֆորմալ իրավաբանական մոտեցման տեսանկյունից. արդյոք ամուսնական հարաբերությունները սահմանված կարգով գրանցված են թե ոչ, այլ թույլ է տալիս դիմումատուներին ապացուցել ընտանեկան կյանքի գոյությունը դե ֆակտո որոշ փաստերի հաստատման միջոցով, օրինակ՝ ֆինանսական կամ հոգեբանական կախվածության [16]:

Ընտանեկան կյանքը ոչ թե մի քանի անձանց, այլ ազգակցական կապերով կապված անձանց վարքագծին վերաբերող փաստերն են [17]:

Ընտանեկան կյանքը ինքնին լայն հասկացություն է, որն իր մեջ ներառում է ինչպես ընտանեկան գաղտնիքի իրավունքը, այնպես էլ ընտանիքի ստեղծման, պահպանման և ընտանեկան հաղորդակցության հարցերը:

Անձնական և ընտանեկան գաղտնիքների շարքին կարելի է դասել որդեգրման գաղտնիքը, ամուսինների անձնական կյանքի գաղտնիությունը, ընտանիքում առկա անձնական գույքային և ոչ գույքային հարաբերությունները և այլ տեղեկություններ: Անձնական և ընտանեկան գաղտնիքի իրավունքը նշանակում է, որ ընտանիքի անդամը կարող է պահանջել չհրապարակել համապատասխան տեղեկությունները, ինչպես նաև տնօրինել համապատասխան տեղեկատվությունը իր հայեցողությամբ կամ ընտանիքի մյուս անդամների համաձայնությամբ:

Պետության կողմից ընտանեկան կյանքի նկատմամբ հարգանքը ենթադրում է ընտանեկան հարաբերությունների նպետական մարմինների կամայականորեն միջամտելու բացառում:

Արգելվում են ընտանեկան հարաբերությունները խոչընդոտող ապօրինի միջամտությունները՝ շփման արգելք, բռնի բաժանում, ընտանեկան կյանքի մանրամասնությունների հրապարակում և այլն: Այս իրավունքի խախտումը պետք է հանգեցնի պատասխանատվության, այդ թվում՝ նյութաիրավական:

Ընտանեկան կյանքը հարգելը սկզբունքային է ցանկացած պետության համար, քանի որ ընտանիքի դերն ու նշանակությունը հասարակության և պետության կայացման հարցում թերագնահատել իրավունք չունի ոչ մի պետություն [17]:

Մասնավոր կյանքի անձեռնմխելիության իրավունքի ամրագրումը միտված է անձի համար և անձի շուրջ այնպիսի շրջանակի (տարածության) երաշխավորմանը, որում նա, զերծ մնալով պետության կամ հանրության կողմից որևէ ուղղորդումից կամ առավել ևս հարկադրանքից, կկարողանա ազատորեն դրսևորել և զարգացնել իր անհատականությունը՝ իր արժանապատվության և ընդհանուր և հատուկ ազատությունների և իրավունքների՝ պետության, հանրության և այլ մասնավոր անձանց կողմից հարգանքի պայմաններում:

Հետևապես՝ անձի մասնավոր տարածության անձեռնմխելիությունը՝ այլ հիմնական իրավունքների և ազատությունների համակցության մեջ, հնարավորություն է տալիս ապահովելու թե՛ մարդու անհատական ներքին ինքնորոշումը՝ իր կենսական շահերին համապատասխան, թե՛ այլ մասնավոր անձանց հետ նրա մասնավոր-կենսական կապերի գաղտնիությունը՝

պետությունից, հասարակությունից և երրորդ անձանցից: Մասնավոր կյանքի անձեռնմխելիության իրավունքը դասվում է անձնական իրավունքների շարքին: Յուրաքանչյուրն այդ իրավունքով օժտված է ի ծնե, և պետությունները պարտավոր են ձեռնպահ մնալ այդ անձնական ազատության ոլորտին ապօրինի միջամտելուց **[18]**:

Մասնավոր կյանքի անձեռնմխելիության հիմնական իրավունքի պաշտպանությունը ներառում է ոչ միայն պետության կողմից մասնավոր կյանքին միջամտելուց ձեռնպահ մնալը, այլև պետության պոզիտիվ պարտականությունը՝ անհրաժեշտ և արդյունավետ օրենսդրական և իրավակիրառ միջոցներով երաշխավորելու և ապահովելու այն: Հետևապես՝ պետությունը, նախ՝ ինքը չպետք է միջամտի այս հիմնական իրավունքին, բացառությամբ Սահմանադրությամբ թույլատրված դեպքերի, ինչպես նաև պարտավոր է սահմանել ոչ միայն իր, այլև երրորդ անձանց կողմից այս հիմնական իրավունքի խախտումների դեպքում դրանցից արդյունավետ պաշտպանվելու համար անհրաժեշտ ընթացակարգեր և կառուցակարգեր, և, վերջապես, պարտավոր է նաև գործնականում ապահովել այս հիմնական իրավունքի պաշտպանությունը երրորդ անձանցից **[19]**:

ՀՀ Սահմանադրությամբ ևս նախատեսված են այդ իրավունքի սահմանափակման դեպքերը: Մասնավորապես 31-րդ հոդվածի 2-րդ մասով սահմանվում է. «Մասնավոր և ընտանեկան կյանքի անձեռնմխելիության իրավունքը կարող է սահմանափակվել միայն օրենքով՝ պետական անվտանգության, երկրի տնտեսական բարեկեցության, հանցագործությունների կանխման կամ բացահայտման, հասարակական կարգի, առողջության և բարոյականության կամ այլոց հիմնական իրավունքների և ազատությունների պաշտպանության նպատակով»:

Հարկ ենք համարում նշել, որ մասնավոր կյանքի, այդ թվում՝ հաղորդակցության անձեռնմխելիության իրավունքը անձի ինչպես ներպետական, այնպես էլ միջազգային օրենսդրությամբ երաշխավորված կարևոր իրավունքներից է և պետք է պաշտպանվի կամայական ու անօրինական ամեն տեսակ միջամտությունից:

Ընդ որում, այդ իրավունքը կարող է սահմանափակվել միայն իրավաչափ նպատակին հասնելու համար, օրենքով սահմանված դեպքերում և կարգով՝ դատարանի որոշման հիման վրա:

Այսպիսով, ողջ վերոգրյալի արդյունքում կարելի է ասել հետևյալը. Անձի մասնավոր կյանքի անձեռնմխելիության իրավունքը ամրագրված է թե՛ ՀՀ Սահմանադրությամբ և թե՛ մի շարք միջազգային փաստաթղթերով:

Իսկ ինչ վերաբերում է անձի հաղորդակցության ազատության և գաղտնիության իրավունքին, ապա միջազգային փաստաթղթերով վերոնշյալ իրավունքը դիտարկվում է մասնավոր կյանքի անձեռնմխելիության իրավունքի հետ համատեղ, որպես այդ իրավունքի տարր: Սակայն ՀՀ Սահմանադրությամբ վերոնշյալ երկու իրավունքները առանձնացված են 31 և 33-րդ հոդվածներում: Այդ իրավունքները դասվում են անձի անձնական իրավունքների շարքին, որոնցով անձն օժտված է ի ծնե: Պետության վրա դրված է այդ իրավունքները արդյունավետ կերպով երաշխավորելու և ապահովելու պարտականություն: Հենց այդպիսի երաշխիքներից մեկն էլ ՀՀ քրեադատավարական օրենսդրությամբ դրանց ամրագրումն է: Մասնավոր և ընտանեկան կյանքի գաղտնիությունը հիմնարար սկզբունք ամրագրված է ՀՀ ՔԴՕ 26-րդ հոդվածում: Հարկ ենք համարում նշել, որ քննարկման առարկա իրավունքները բացարձակ չեն. թե՛ միջազգային փաստաթղթերով և թե ներպետական օրենսդրությամբ սահմանված են այդ իրավունքների իրավաչափ սահմանափակման դեպքերը, որի մասին կխոսվի հաջորդ ենթավերնագրում:

Եզրակացություն և առաջարկություններ:

Մասնավոր անձի կողմից կատարված ձայնագրության որպես ապացույց օգտագործելու իրավաչափության հիմքերի մասին խոսելիս առաջին հերթին ցանկանում ենք նշել, որ կարող ենք հանդիպել 2 հիմնակ դեպքերի, երբ ձայնագրությունը կատարվել՝

1. պետության ներկայացուցչի կողմից,
2. պետության ներկայացուցչի չհանդիսացող մասնավոր անձի կողմից:

Անկասկած է, որ յուրաքանչյուր դեպքի համար անհրաժեշտ ունենալ օրենսդրական մակարդակում առաձնահատուկ մոտեցում:

Անրադառնանք պետության ներկայացուցչի կողմից գաղտնի կերպով կատարված ձայնագրության որպես ապացույց օգտագործելու իրավաչափության հիմքերին: Թեմաին վերաբերող օրենսդրական կարգավորումները մի կեղմից պետք է գործիք հանդիսանան իրավապահ մարմինների ձեռքում՝ կատարված հանցագործությունները քննելու և բացահայտելու համար, միուս կողմից պետք է բացառվի լիազորությունների հնարավոր չարաշահումները: Ժիրայր Սեֆիլյանի գործով Եվրոպական դատարանը նշել է նվազագույն երաշխիքները, որոնք պետք է բացառեն հնարավոր չարաշահումները:

ՀՀ ՔԴՕ 241. -րդ հոդվածով սահմանվում է նամակագրության, փոստային, հեռագրական և այլ հաղորդումների վերահսկում իսկ 249-րդ հոդվածով՝ **Թվային, այդ թվում՝ հեռախոսային հաղորդակցության վերահսկումը** քննչական գործողությունները: Այլ հաղորդում, ինչպես նաև կապի այլ միջոցներով տարվող խոսակցություն հասկացությունները ինքնին բավականաչափ լայնացնում են վերահսկման և լսման օբյեկտների ցանկը, քանի որ դրանք թույլ են տալիս այդ օբյեկտների շարքում ներառել մարդկանց միջև տեղեկատվության փոխանակման ցանկացած միջոց (և ֆաքսիմիլային ապարատը, և հեռագիրը, և փոստային աղավնիները, և խուլ-համրերի շփումը նշանների միջոցով և այլն:

Անրադառնալով այն հարցին, թե որոնք են պետության ներկայացուցիչ չհանդիսացող մասնավոր անձի կողմից կատարված ծայնագրության՝ որպես ապացույց ընդունելի իրավաչափության հիմքերը, ցանկանում ենք նշել՝ օրենսդրական մակարդակում չկա հստակ նշված չափորոշիչներ, որոնց առկայության դեպքում ծայնագրությունը կտրող է թույլատրելի ապացույց ճանաչվել: Քիչ չեն դեպքերը, երբ մարդիկ ակամայից հայտնվում են այնպիսի իրավիճակում ,որ ծայնագրության միջոցով կարող են արժեքավոր ապացույցել ձեռք բերել կատարված կամ կատարվելիք հացագործության բացահայտման համար: Սակայն օրենսդրական մակարդակում պարզաբանված չէ , թե որ դեպքում նման ծայնագրությունները կարող են թույլատրելի ապացույց համարվել: Միևնույն ժամանակ առկա են մի շարք իրար հակասող դատական նախադեպեր: Կարծում ենք՝ Վահիկ Մխիթարյանի գործով Վճռաբեկ դատարանի արտահայտած դիրքորոշումը սպառիչ կերպով արտահայտում է այն հարցերի շրջանակը, որոնց պարզաբանման արդյունքում դատարանը կարող է որոշել կատարված ծայնագրության իրավաչափության հարցը,ուստի առաջարկում ենք օրենսդրական մակարդակով ամրագրել այդ չափորոշիչները: Կարծում ենք, որ այդ չափորոշիչները նաև համապատասխանում են ՄԻԵԴ-ի կողմից մի շարք դատական գործերով արտահայտված դիրքորոշումներին:

Սակայն միևնույն ժամանակ կատարված ծայնագրությունները կարող են առնչվել օրենքով պաշտպանված այնպիսի կարևոր ոլորտներին, ինչպիսին է մասնավոր կյանքի անձեռնամխելիության: Անդրադառնալով այդ հարցին ցանկանում ենք վկայակոչել գերմանական իրավունքում տեղ գտած «Միջամտելու երեք հարթությունների» տեսությունը : Կարծում ենք՝ օրենսդրական մակարդակով ծայնագրությունները 3 հիմնական խմբերի բաժանելով՝ կբացառենք այն ծայնագրությունների թույլատրելիությունը, որոնք

առնչվում են մասնավոր կյանքի անձեռնամխելիության բուն միջուկին, իսկ այն երկու դեպքերում, երբ ձայնագրությունները որոշակիորեն շոշափում են մասնավոր կյանքի անձեռնամխելիությանը ոլորտ, կամ ընդանրապես չեն առնչվում մասնավոր կյանքի անձեռնամխելիությանը, ապա դրանց թույլատրելիության հարցը կարող ենք որոշել վերելվում նշված չափորոշիչների համաձայն:

Ուշադրության է արժանի նաև այն հանագամանքը, թե մասնավոր անձի կողմից գաղտնի կերպով կատարված ձայնագրությունը ապացույցի ինչ տեսակ է:

Անրադառնալով այդ հարցին ցանկանում ենք նշել, որ տեսության մեջ չկա միասնական մոտեցում այդ հարցի շուրջ: Նման բացը հաղթահարելու համար կարելի է սահմանել «Ձայնագրություններն ու տեսագրությունները, թվային ապացույցներ»՝ որպես ապացույցի առանձին տեսակ: Սա նաև հնարավորություն կտա ապացույցի այդ տեսակի նկատմամբ որդեգրել որոշակիորեն այլ մոտեցումներ, ինչը բացառապես պայմանավորված է ապացույցի այդ տեսակի առանձնահատկություններով, օրինակ՝ նման պայմաններում անձնական տվյալների մշակումը կհամարվի թույլատրելի, և երբ քրեական դատավարությանմբ որևէ տեսա/լուսանկարահանում կամ ձայնագրություն համարվի թույլատրելի ապացույց, տվյալների սուբյեկտը վնասի հատուցում պահանջելու իրավունք չի ունենա՝ իր իրավունքների անթույլատրելի մշակում իրականացնելու հիմքով: Արդյունքում նմանատիպ մոտեցումներ կսահմանվեն քաղաքացիական դատավարության և քրեական դատավարության օրենսգրքերում, որում ի տարբերություն առաջինի՝ թվային ապացույցը սահմանված չէ՝ որպես ապացույցի ինքնուրույն տեսակ:

«Ձայնագրություններն ու տեսագրությունները, թվային ապացույցներ»՝ որպես ապացույցի առանձին տեսակ սահմանելով՝ մասնավոր անձի կողմից կատարված տեսագրության թույլատրելիության հարցը կարող է որոշվել մեր կողմից արդեն իսկ առաջարկված սկզբունքներով:

Առաջարկում ենք՝ ՀՀ Քրեական դատավարության օրենսգրքում նորմ ավելացնել, որով թույլատրելի ապացույց կհամարվի կատարված տեսա-ձայնագրությունը, երբ կա երկու կողմերի համաձայնությունը, ընդ որում այդ համաձայնությունը կարող է արտահայտվել համաձայնության բացակայության մասին չփաստելով (օրինակ՝ երբ անձը տեսնում է, որ իրեն տեսանկարահանում են, բայց շարունակում է իր ապօրինի գործողությունները կամ ինքնապատասխանիչի վրա թողնված ձայնագրությունը): Չնայած նրան որ ՀՀ օրենսդրությամբ երկու կողմերի համաձայնությամբ կատարված տեսա-

ծայնագրությունը որպես թույլատրելի ապացույց ճանաչելու հնարավորության դեմ ուղղակի արգելք չկա, այնուամենայնիվ կարծում ենք՝ որոշակի «հնարքների» կամ «մեխանիզմների» կիրառմամբ հնարավոր է նմանօրինակ տեսա-ծայնագրությունը անթույլատրելի ապացույց ճանաչելը:

Օգտագործված գրականության ցանկ

1. Романовский Г.Б., Право на неприкосновенность частной жизни, М3-Пресс, 2001 /// <http://library.khpg.org/files/docs/1430850257.pdf>
2. Մարդու իրավունքների համընդհանուր հռչակագիր, (ընդունվել և հռչակվել է ՄԱԿ-ի գլխավոր ասամբլեայի 1948 թ. դեկտեմբերի 10-ի 217 Ա (III) բանաձևի համաձայն, ուժի մեջ է մտել 10.12.1948)
http://www.un.am/up/file/Universal%20Declaration%20of%20Human%20Rights_official%20translation.pdf
3. Քաղաքացիական և քաղաքական իրավունքների մասին միջազգային դաշնագիր, (ընդունվել է ՄԱԿ-ի գլխավոր ասամբլեայի 16.12.1966 թ. 2200 Ա (XXI) բանաձևով, ուժի մեջ է մտել 23.03.1976)
/// <https://www.arlis.am/DocumentView.aspx?docid=18500> :
4. Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրություն, ՀՀՊՏ 2015.12.21/Հատուկ թողարկում Հոդ. 1118., ուժի մեջ է մտել 22.12.2015
5. Գերմանիայի դաշնային Հանրապետության Սահմանադրություն, հրապարակվել է խորհրդարանական խորհրդի կողմից 1949 թվականի մայիսի 23-ին
/// https://www.concourt.am/armenian/legal_resources/world_constitutions/constit/germany/ge-old-e.htm
6. Իտալիայի Հանրապետության Սահմանադրություն, ընդունվել է 1947 թվականի դեկտեմբերի 22, ուժի մեջ է մտել՝ 01.01.1948
/// https://www.concourt.am/armenian/legal_resources/world_constitutions/constit/italy/itaold-e.htm
7. Текст Конституций европейских стран цитируется по Конституции зарубежных государств. М, 1996. См. также КНР. Конституция и законодательные акты. М. 1984.:
8. Романовский Г.Б. , Право на неприкосновенность частной жизни, М3-Пресс, 2001 /// <http://library.khpg.org/files/docs/1430850257.pdf>
9. Ալբանիայի Հանրապետության Սահմանադրություն, հրապարակվել է
28. 11. 1998
///

https://www.concourt.am/armenian/legal_resources/world_constitutions/constit/albania/albani-e.htm

10. Հստոնիայի Հանրապետության Սահմանադրություն, ընդունվել է 1992 թվականի հունիսի 28-ին /// https://www.concourt.am/armenian/legal_resources/world_constitutions/constit/estonia/estoni-e.htm
11. Հայաստանի Հանրապետության 2015թ. խմագրությամբ Սահմանադրությունը, համառոտ պարզաբանումներ, Վ. Պողոսյան և Ն. Սարգսյան, Երևան, 2016, էջ 52
12. Романовский Г.Б. , Право на неприкосновенность частной жизни, М3-Пресс, 2001 /// <http://library.khpg.org/files/docs/1430850257.pdf>
13. Комментарий к Семейному кодексу РФ / Под ред. И.М.Кузнецовой. М., 1996 (комментарий к статье 2):
14. Европейский Суд по правам человека. Избранные решения: В 2 т. Т. 1. с. 240.:
15. Гомьен Д., Харрис Д., Зваак Л. Европейская конвенция о правах человека и Европейская социальная хартия: право и практика. М., 1998, с.306.:
16. Лещенко Г.В. Право на личную и семейную тайны // Право граждан на информацию и защита неприкосновенности частной жизни: Сборник научных трудов. Часть II. Н.Новгород, 1999, с. 206.:
17. Պետություն և իրավունք. ՀՀ իրավաբանների միություն, ԵՊՀ իրավագիտության ֆակուլտետ, 2019թ.:
18. Պետություն և իրավունք. ՀՀ իրավաբանների միություն, ԵՊՀ իրավագիտության ֆակուլտետ, 2019թ.:
19. Международная и внутригосударственная защита прав человека: учебник / А.Х. Абашидзе, З.Г. Алиев, К.Ф. Амиров и др.; под ред. Р.М. Валеева. М.: Статут, 2011. Эջ 126